

Utvärdering Låna logoped 2019

Stimulera till ökat stöd för elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter i skolans lärsituationer.

Innehåll

1.	Tack.....	2
2.	Bakgrund	3
3.	Syfte	3
4.	Metod.....	3
5.	Resultat och utvärdering.....	5
	Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter?	5
	Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?	6
	Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?	8
6.	Slutsats.....	9
7.	Referens	10

1. Tack

Jag vill rikta ett stort tack till de elever, elevstödjare, fritidspedagoger, lärare, rektorer, speciallärare, specialpedagoger, skolkuratorer, skolläkare, skolsköterskor, skolpsykologer och vårdnadshavare som jag har mött inom projektet. Tack för samarbetet men också för det arbete ni lägger ner för eleverna. Ni är viktiga. Det arbete ni gör är viktigt. Tack för att ni arbetar på trots att förutsättningarna inte alltid är gynnsamma. Lycka till i ert fortsatta arbete! Jag vill även rikta ett stort tack till min enhetschef, verksamhetschef, mina logopedkollegor, politiker och tjänstemän som stöttar och arbetar för att stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter ska öka.

2. Bakgrund

Det efterfrågas mer stöd i skolan till elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter (Spsm, 2018). En verksamhetsutredning av arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län gjordes 2017 (Nordin 2018). I utredningen fick familjer, skolpersonal och logopedmottagningar ge sina åsikter kring aktuell situation och behov. Många saknar insatser i nivå med behoven. I rapporten från verksamhetsutredningen gavs flera olika förslag till förändrat arbetssätt kring både utredningar och insatser för dessa barn. Bland annat önskade skolpersonal stöd från logoped gällande hur skolpersonalen ska stödja eleverna i lärsituationen. En logoped kan arbeta förebyggande och med insatser på skolor.

För att stimulera till ökat stöd till elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter skapades projektet Låna logoped, där skolor i Region Örebro läns upptagningsområde kan få prova att ha skollogoped på skolan under ett år.

3. Syfte

Syftet med utvärderingen av Låna logoped var att undersöka om elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter får ökat stöd genom att skollogoped finns på skolan inom projektet Låna logoped.

Frågeställningar

1. Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och dyslexi genom projektet Låna logoped?
2. Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom projektet Låna logoped?
3. Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

4. Metod

Metodbeskrivning för arbetet på skolorna

Projektet innebar att en skollogoped tjänstgjorde 50% på fem skolor i Örebro kommun. Skolorna hade ett gemensamt elevantal på ungefär 1700 elever. Två av skolorna fanns inom samma skolorganisation men under olika rektorer. Den ena av de två skolorna var en kommungemensam särskild undervisningsgrupp. Tiden planerades fördelas lika utifrån rektorsområden, men en skola inkom med få ärenden

och deras tid blev istället använd av andra skolor. Skollogopeden finansierades av ÖNH-kliniken Logopedi och foniatri på Örebro Universitetssjukhus.

Skollogoped, speciallärare och specialpedagoger planerade inför uppstart hur samverkan och arbetsätt skulle genomföras. Lärarna och elevhälsoteamet fick information om projektet vid uppstart. En del lärare fick informationen direkt från logoped, andra fick information via rektorerna. Lärare, speciallärare, specialpedagoger och annan skolpersonal fick ta initiativ till kontakt vid behov med skollogoped. De kunde efterfråga stöd inom organisationsnivå, för gruppnivå och för särskilda elever. En insats initierades av skollogoped. Den insatsen var stimulans av fonologisk medvetenhet till förskoleklasser i riskzonen för att få läs- och skrivsvårigheter. Stimulansen skedde i mindre elevgrupper. Urvalet till grupperna skedde genom de elever som fått låga testresultat på uppgifter om fonologisk medvetenhet i Skolverkets bedömningsstöd Hitta språket. Övriga insatser gjordes utifrån skolpersonals efterfrågan.

Vårdnadshavare gav skriftliga samtycken inför att elevärenden lyftes fram till skollogoped. Vårdnadshavare fick även information om vad logopedkontakten innebar. Därefter fick lärare, specialpedagog och/eller speciallärare delge information om eleven och klassrumssituationen till logoped. Vid behov kontaktade skollogopeden vårdnadshavarna. Om möjligt planerades en insats direkt, i annat fall observerade och/eller testade skollogopeden eleven och lärsituationen. Därefter fick skolpersonalen rekommendationer om insatser. Gemensamt beslutades vad skollogopeden och skolpersonalen skulle arbeta vidare med. Vid behov inbjöd rektor skollogoped till elevhälsoteammöten. Skollogopeden arbetade under året med insatserna:

- Att ge konsultationer och handledning till skolpersonal kring insatser och anpassningar, både på gruppnivå och individnivå.
- Att ge fortbildning till skolpersonal om språkstörning, dyslexi, selektiv mutism, visuellt stöd i undervisningen, programvara för bildstöd och olika digitala lärverktyg.
- Att träna med elever och stödja vid inläring av anpassningar. Det innebar elevgrupper eller enskilda elever som tränade fonologisk medvetenhet, berättande, digitala lärverktyg, kompletterande kommunikationshjälpmedel och ordförråd förenat till aktuell undervisning.
- Att ge rådgivning kring remitteringsfrågor till skolpersonal.
- Att ge rådgivning till vårdnadshavare kring behov av stimulans, åtgärder och kring remitteringsfrågor.

Totalt inkom 49 samtycken om identifierade elevärenden. Skollogopeden arbetade med direkta eller indirekta insatser för de 49 eleverna. För nio elever skedde enbart indirekta insatser. 40 elever fick direkt träning av logoped, flera av dem fick även indirekta insatser på individ eller gruppnivå. Logoped träffade respektive elev mellan

3-18 tillfällen. Beslut om vilken insats som skulle göras skedde i samråd med antingen läraren, specialpedagogen eller specialläraren. Vid projektets slut rapporterade skollogopeden till elevhälsan om alla insatser som gjorts och om det fanns specifika rekommendationer för uppföljning av enskilda elever.

Metodbeskrivning för utvärdering

Under projektets gång noterade logopeden information om programvaror och arbetssätt som fanns på skolan utifrån samtal med specialpedagoger och speciallärare. Vid terminsslut av första och andra terminen gjordes en muntlig utvärdering med specialpedagoger, speciallärare och rektorer. Fyra veckor efter avslutat projekt sändes två webbaserade enkäter till skolorna. En skolenkät och en lärarenkät. Skolenkäten sändes till rektorer, speciallärare och specialpedagoger på respektive skola. De ombads att sända ett svar per skola. Lärarenkäten sändes till rektorer att vidarebefordra till alla lärare på skolorna. De hade tre veckors svarstid. Två automatiska påminnelser sändes ut. Av skolenkäten inkom svar från två av fem skolor. Det inkom 13 enkätsvar av enkäten till lärare. Bortfallen skulle kunna förklaras av att skolpersonal är tidspressade och att enkäter prioriteras bort eller bristande intresse.

Skolenkäten bestod av nio påståenden, två ja- och nej-frågor samt utrymme till övriga kommentarer kring fördelar och förslag till förbättringar. Till de nio påståendena fanns svarsalternativ ”Ja, mer nu än innan projektet”, ”Ja, lika nu som innan projektet”, ”Nej, lika nu som innan projektet” och ”Nej, mindre nu än innan projektet”. Till ja- och nej-frågorna fanns även alternativet ”vet inte”. Lärarenkäten bestod av två ja- och nej-frågor, med möjlighet till kommentarer. Det fanns även svarsalternativet ”vet inte”.

5. Resultat och utvärdering

Får skolpersonal större kunskap om språkstörning och läs- och skrivsvårigheter?

En av två skolor upplever att skolpersonalen efter projektet har mer kunskap om vad språkstörning och dyslexi är jämfört med innan. Den andra skolan upplever att de redan hade kunskap om detta och att kunskapen är lika nu som innan projektet.

Under projektet har skollogopeden gett information om språkstörning och dyslexi vid konsultationer och på två skolor har information getts vid föreläsningar till lärarna. Samtal har förts om att ge större föreläsningar och på fler skolor, men det har inte funnits utrymme för det i skolornas planering.

Ökar stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter genom samarbetet med skollogoped?

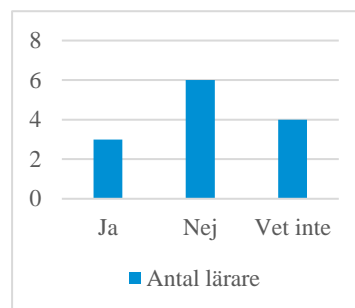
Stödet till elever med språk-, läs- och skrivsvårigheter har ökat genom samarbetet med skollogoped. De flesta av lärarna som svarade upplever att samarbete med logoped har lett till någon förändring i lärarnas arbete med anpassningar och stöd till eleverna, se figur 1. Ungefär hälften av lärarna upplever att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma råd eller stöd som logopedprofessionen har gett, se figur 2. En av två skolor har svarat att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma råd och stöd, den andra skolan har svarat att det finns. Båda skolorna har svarat att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan. De lärare som svarat att de inte upplever någon förändring i sitt arbete beskriver att de redan arbetade utifrån det arbetssättet och en lärare beskriver att hen inte tyckte rekommendationen om ritprat passar i undervisningen. De lärare som svarade att förändring har skett i deras arbete beskriver olika förändringar som redovisas här nedan.

Avkodningsträning

Alla skolor har haft minst ett evidensbaserat material för avkodningsträning redan innan projektet men möjligheterna att använda materialet kan variera. Båda skolorna har svarat att de gör avkodningstest på alla elever vårterminen årskurs 1 eller höstterminen årskurs 2. Båda skolorna har även svarat att de ger intensiv avkodningsträning enligt evidensbaserad metod till de elever som får låga resultat på avkodningstesterna. Under projektet har det dock framkommit upplevelser hos skolpersonalen och logopeden att det på vissa skolor kan vara svårt att genomföra avkodningsträningen på grund av bristande resurser eller organisatoriska möjligheter. På andra skolor finns det goda möjligheter och rutiner för avkodningsträning.

Figur 1. Lärarnas svar på frågan "Har samarbetet med logoped lett till någon förändring i ditt arbete med anpassningar och stöd för de elever du möter?"

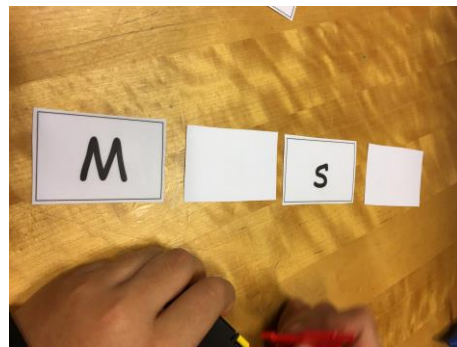

Figur 2 Lärarnas svar på frågan "Finns det någon annan profession på skolan som kan ge samma råd/stöd som logopedkompetensen har gett?"

Fonologisk medvetenhet

En av två skolor har svarat att de arbetar mer nu än innan projektet med att stimulera fonologisk medvetenhet på gruppnivå i förskoleklass, den andra skolan svarar att de redan stimulerade fonologisk medvetenhet och fortfarande gör det.

Enligt muntlig information från skolpersonal under projektet arbetade inte skolorna med att ge riktad specifik träning av fonologisk medvetenhet till elever med bristande fonologisk medvetenhet utöver den stimulans som gavs i helklass. Därför initierade logoped elevgrupper för elever ur förskoleklassen utifrån elevers resultat i bedömningsstödet Hitta språket. Elevernas utveckling eller brist på utveckling vid denna träning blev en indikation på vilka elevers läs- och skrivutveckling skolan behöver ha en extra uppsyn över.

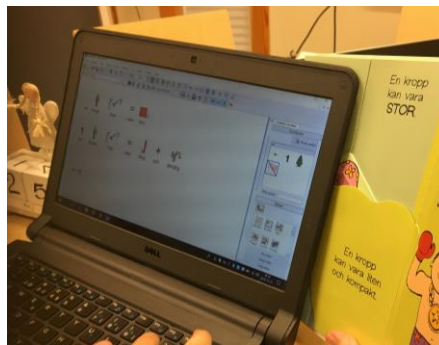
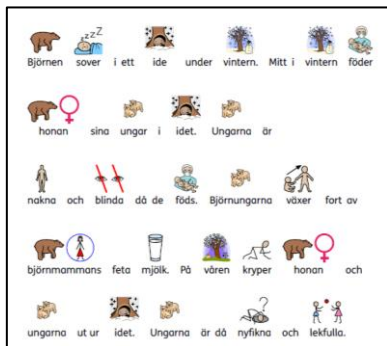
Bilder från träning av fonologisk medvetenhet.

Digitala lärverktyg

Båda skolorna har svarat att de använder språk-, läs- och skrivhjälpmedel i lärsituationen och att det sker i samma nivå efter som innan projektet. En lärare beskriver att hen fått större kunskap om hur hen kan använda digitala hjälpmedel i lärsituationen.

Visuellt stöd

Stöd till eleverna i form av visuellt stöd har ökat under projektet. En av två skolor har svarat att skolpersonalen använder mer bildstöd i undervisningen nu än innan projektet. Den andra skolan svarade att de redan använde bildstöd och att det används i samma utsträckning som innan projektet. Ungefär hälften av lärarna beskriver att de fått bättre rutin för arbete med bildstöd och ritprat både för särskilda elever och för helklass. Vid projektstart var det vanligt att det på skolor fanns bildstödsprogram hos speciallärare och specialpedagog eller enstaka lärare, men inte lätt tillgängligt för alla lärare. En del lärare hade programmet men visste inte hur de skulle använda programmet. Under projektets tid köpte en skola licens till programvara för bildstöd (Widgit Online) till alla lärare på skolan, en annan skola uppdaterade kunskaperna hos lärarna för en gratis bildstödsresurs (www.bildstod.se).

Vänster bild visar en läsuppgift med visuellt stöd. På höger bild tränas digitalt lärvärktyg där elev får skriva med stöd av bildstöd och ljudåterkoppling.

Direkt logopedstöd till elev

Logopedisk träning för elever har ökat. Fyrtio elever har fått direkt träning av logoped. En del av eleverna fortsatte även att träffa speciallärare och specialpedagog parallellt med logopedkontakten. Vissa elever skulle inte haft någon träning på skolan men fick träning genom skollogoped. Andra elever fick träning med logoped istället för annan träning. En lärare tar i enkäten upp önskan om att logopeden skulle ha arbetat mer med eleven istället för handledning. En utvärdering av det kan vara vikten av kommunikation och att förmedla förväntningar när insatser planeras, samt vikten av att läraren finns med när insatser planeras och att inte insatsen planeras av enbart elevhälsan.

Annat stöd

Tre lärare beskriver att de fick material och övningar av skollogopeden som lärarna har använt till grupp nivå och enskilda elever. De skriver även att de fått tid att skapa material genom samarbete med logoped.

Utöver ovan nämnda förändringar i stödet till elever beskriver enstaka lärare att de fått större medvetenhet om anpassningar, fått veta vad elever behöver träna på, samt fått större kunskap om hur de kan stimulera elevers ordförråd.

Är arbetssättet i Låna logoped relevant eller behövs justeringar?

Närhet och lokalisering

Det tog tid att hitta bra gemensamma arbetsformer. Det var lättare att samarbeta om logopeden hade en arbetsplats på skolan, tillgång till lokaler och hade regelbundna tider placerat på skolan jämfört med att logopeden kom till skolan enbart vid planerade ärenden. Att logopeden deltog på befintliga möten, ex elevhälsoteam, team för specialpedagoger och speciallärare samt elevhälsomöten upplevdes positivt och kunde ha gjorts i större utsträckning.

Efterfrågan och arbetsuppgifter

Arbets sättet att logopedens arbetsuppgifter styrs utifrån efterfrågan har både varit bra och svårt. Det har varit en möjlighet för att skolan ska få det stöd de önskar, men det har även varit svårt för lärare att efterfråga stöd då de ibland varit osäkra på vilket stöd de kunde efterfråga. Det hade varit positivt att ha arbetat mer kontaktskapande mellan logoped och lärare, samt ge alla lärare mer information direkt från logopeden i början av projektet för att de skulle varit tryggare i att veta vad de kunde efterfråga. Det har varit positivt att både insatser som föreläsningar, handledning, konsultation och träning har kunnat genomföras inom projektet.

Samtycken

I projektet användes skriftliga samtycken för vårdnadshavare inför logopedkontakt. Vid enstaka ärenden vid behov inhämtades samtycket istället muntligt eftersom skriftligt samtycke var svåradministrerat vid dessa ärenden. Specialpedagog kontaktade efter samtycket skollogoped för att lyfta ett ärende. Detta arbets sätt fungerade bra i de flesta ärenden. En skola upplevde att det var krångligt att inhämta skriftligt samtycke från vårdnadshavare och att ta kontakt med logoped via telefon eller mail. Logopeden hade ingen arbetsplats på den skolan utan kom vid efterfrågan. De samtycken som den skolan hade samlat in gavs därefter inte till logoped och resultatet blev att ärendet inte fick något logopedstöd.

Gemensam planering

Det har varit utmanande att hitta tider för samarbete mellan lärare och logoped. Många gånger har logopedens arbete därför begränsats. Vid flera tillfällen i början av projektet kom inte lärare på gemensamt bestämda tider. Brist på gemensam planering påverkade både planering av ärenden och utfall av insatser. Det är viktigt att det i skolans kalendarium finns utrymme för lärarna för handledning, föreläsningar och konsultationer om det är sådant stöd man vill ha från logoped. Det är även viktigt med gemensam planering för att rikta så att logopedens insatser med enskilda elever knyts an till den undervisning som pågår i klassrummet. Det är viktigt att logopeden har tid planerad på skolan som sammanfaller när lärarna har planeringstid. En lärdom är att inte ha andra projekt på skolan parallellt med projekt Låna logoped.

6. Slutsats

Det är svårt att dra slutsatser på grund av liten svarsfrekvens i uppföljande enkäter. Trots detta indikerar ändå svaren att elever med språk-, läs- och/eller skrivsvårigheter får ökat stöd genom att skollogoped finns på skolan inom projektet Låna logoped. En av två skolor uppger att de har fått större kunskap om språkstörning och dyslexi. De

flesta av lärarna som svarade upplever att samarbete med logopedier har lett till förändring i lärarnas arbete med anpassningar och stöd till eleverna. Det har lett till ökat arbete med fonologisk medvetenhet och visuellt stöd. Ingen ökning har skett av avkodningsträning och användandet av digitala lärverktyg, men skolorna delger att de redan hade rutiner för det. Skolorna upplevde att logopedkompetensen har varit ett användbart komplement till övriga kompetenser på skolan. Ungefär hälften av lärarna upplever att det inte finns någon annan profession på skolan som kan ge samma stöd som logopedprofessionen kan ge. Att skollogopederna har gett insatser både som föreläsningar, handledning, konsultation och elevträning har varit positivt. Arbetssättet har varit relevant men vissa justeringar behövs göras inför nästa skolområde som projektet kommer till. Förändringarna gäller bland annat antal skolor, placering för logoped, utökad information till lärare, att alla skolor behöver ha god tillgång till programvara för bildstöd och planerad tid i skolans kalendarium för fortbildning och handledning av logoped till skolpersonal.

7. Referens

Nordin, E., 2018. Verksamhetsutredning: Arbetet för barn och ungdomar med misstänkt dyslexi, dyskalkyli och språkstörning i Region Örebro län. Hämtad från <https://www.regionorebrolan.se/sv/uso/Patientinformation/Kliniker-och-enheter/Oron--nas--och-halskliniken/Logopedi-och-foniatri/Utvecklingsarbete/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018. Vi behöver öka kunskapen kring språkstörning – en nationell kartläggning om skolors behov av stöd i arbetet med att möta elever med språkstörning. Hämtad från <https://webbutiken.spsm.se/globalassets/publikationer/filer/vi-behoover-oka-kunskapen-kring-sprakstornig.pdf/>